

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2026. № 3.
ISSN 2307-2105

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2026.3.34>

УДК 330.341:338.439

К. А. Приб,

д. е. н, професор, професор кафедри менеджменту, маркетингу та підприємництва, Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2075-0020>

А. Г. Приб,

доктор філософії, доцент кафедри соціально-трудових відносин та соціальної роботи, Академія праці, соціальних відносин та туризму

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0441-5532>

ЕКОСИСТЕМИ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ІНСТИТУЦІЙНА ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

K. Prib,

Doctor of Economics, Professor, Professor of the Department of Management, Marketing and Entrepreneurship, National University of Kyiv-Mohyla Academy

A. Prib,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Social and Labor Relations and Social Work, Academy of Labour, Social Relations and Tourism

ECOSYSTEMS OF AGRICULTURAL ENTREPRENEURSHIP AS AN INSTITUTIONAL BASIS FOR ENSURING FOOD SECURITY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті обґрунтовано роль екосистем аграрного підприємництва як інституційної основи забезпечення продовольчої безпеки на засадах сталого розвитку. Проаналізовано сучасні виклики для продовольчих систем України, зокрема наслідки війни, порушення логістичних ланцюгів постачання, зростання соціально-економічних ризиків та вплив кліматичних змін. Розкрито сутність екосистем аграрного підприємництва як інтегрованих виробничо-інституційних мереж взаємодії різних учасників аграрного сектору. Визначено їх основні функції та структурні елементи, що формують інституційне середовище функціонування аграрного підприємництва. Обґрунтовано роль різних бізнес-моделей підприємницьких екосистем у підвищенні ефективності аграрного виробництва, зміцненні стійкості продовольчих систем і досягненні економічних, соціальних та екологічних цілей сталого розвитку. Визначено інституційні, економічні та організаційні умови розвитку екосистем аграрного підприємництва.

The article substantiates the role of agricultural entrepreneurship ecosystems as an institutional basis for ensuring food security on the principles of sustainable development. In the context of increasing global instability, military conflicts, climate change, and economic turbulence, ensuring stable food systems has become one of the key challenges for national and global development. The study analyzes current challenges affecting the Ukrainian food system, including the consequences of the full-scale war, disruptions in logistics chains, damage to energy infrastructure, declining household incomes, and adverse climatic conditions that negatively influence agricultural production and food availability.

The paper reveals the essence of agricultural entrepreneurship ecosystems as integrated production and institutional networks that unite agricultural producers, processing enterprises, infrastructure and logistics organizations, financial institutions, scientific and educational institutions, innovation centers, and public authorities. Such ecosystems operate through network interactions and shared institutional rules that support efficient resource allocation, strengthen

cooperation among stakeholders, stimulate innovation, and increase the adaptability of the agricultural sector to external shocks.

The study identifies key structural elements of agricultural entrepreneurship ecosystems and defines their main functions. These functions contribute to improving agricultural productivity, strengthening agri-food value chains, and increasing the resilience of food systems.

The research also identifies five promising business models of agricultural ecosystems: shared brand and marketing ecosystems, sharing-based ecosystems, ecosystems of environmentally friendly production, ecosystems for joint attraction of financial and investment resources, and decentralized energy supply ecosystems based on circular economy principles. The development of such ecosystems may become an important institutional mechanism for strengthening food security and achieving sustainable development goals.

Ключові слова: *підприємницькі екосистеми, бізнес-екосистеми, аграрне підприємництво, продовольча безпека, сталий розвиток, інститути, інституції.*

Keywords: *entrepreneurial ecosystems, business ecosystems, agricultural entrepreneurship, food security, sustainable development, institutions, institutional arrangements.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. *Людство нині живе в період підвищеної турбулентності, що характеризується чисельними військовими конфліктами у різних регіонах світу, політичними, економічними, соціальними кризовими процесами, кліматичними змінами тощо. Ці явища і процеси призводять до порушення глобальних ланцюгів постачання, деградації природних і соціально-економічних ресурсів та створюють комплекс ризиків для функціонування продовольчих систем. За цих умов, на тлі того, що у 2026 р. чисельність населення планети*

перевищила 8,3 млрд осіб і продовжує поступово зростати, продовольство стає не лише економічним ресурсом, а й важливим фактором соціальної стабільності, національної безпеки та міжнародної рівноваги. Адже його нестача, зниження доступності, нестабільність постачання та викривлення у розподілі призводить до поглиблення соціальних конфліктів, посилення міграційних процесів та виникнення нових соціально-економічних криз. Тому у сучасному світі забезпечення продовольчої безпеки набуло особливої актуальності.

Сучасне суспільство, прагнучі підвищення стандартів життя, не лише збільшує попит на продовольство, а й висуває нові вимоги до його якості, безпечності та доступності. В соціумі все більшого визнання набуває думка про те, що продовольчі системи повинні не лише забезпечувати достатній обсяг виробництва, але й робити це у спосіб, який не виснажує природні ресурси та не погіршує можливості прийдешніх поколінь задовольняти власні майбутні потреби. Саме тому у XXI ст. забезпечення продовольчої безпеки дедалі більше розглядається через призму концепції сталого розвитку й узгодження економічних, соціальних та екологічних інтересів, а формування продовольчих систем вимагає поєднання економічної ефективності аграрного виробництва та збереження природного потенціалу.

У цьому контексті особливого значення набуває формування екосистем аграрного підприємництва. Екосистемність передбачає створення інституційно організованого середовища взаємодії різних учасників аграрної діяльності, забезпечує їх ефективний обмін ресурсами, знаннями та технологіями, сприяє впровадженню інновацій, підвищує адаптивність аграрного сектору до криз і зовнішніх шоків, формування стійких ланцюгів створення вартості у продовольчому секторі. Завдяки цьому підвищується продуктивність аграрного виробництва, зміцнюється стійкість продовольчих систем до економічних, кліматичних та інших ризиків, а також забезпечується баланс між економічним розвитком, соціальним благополуччям і збереженням природного середовища. Таким чином,

розвиток екосистем аграрного підприємництва може розглядатися як один із найбільш дієвих інституційних інструментів забезпечення продовольчої безпеки та реалізації принципів сталого розвитку, що підтверджує актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інституційних основ екосистем аграрного підприємництва (або бізнес-екосистем) в контексті забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку останнім часом привернула до себе активний інтерес в наукових колах, що обумовило широке висвітлення її окремих аспектів в науковій літературі. Так, Д. Айзенберг розкрив базове розуміння логіки підприємницьких екосистем і показав, що успішна екосистема формується як цілісна сукупність взаємопов'язаних елементів: інституцій, культури, ринків, людського капіталу, механізмів підтримки та історично сформованих локальних умов [1].

В свою чергу Е. Стам системно довів, що стійкість аграрного виробництва залежить не лише від обсягів продукції, а й від якості інституційного середовища, яке дає змогу підприємцям масштабувати інновації, утримувати ринки й адаптуватися до криз. Його дослідження показало чому одні території демонструють вищу підприємницьку активність, а інші залишаються інституційно слабкими [2].

Б. Спігель розглядав екосистему не як набір ресурсів, а як систему відносин між культурними, соціальними та матеріальними атрибутами. Науковець виокремив десять атрибутів екосистеми й довів, що саме зв'язки між ними відтворюють підприємницьке середовище та забезпечують його довгострокову життєздатність. За його підходом продовольча безпека в екосистемі аграрного підприємництва постає не як результат виробничої ефективності, а й одночасно як наслідок розвинених горизонтальних та вертикальних зв'язків між усіма учасниками агропродовольчого ланцюга [3].

І. Казунгу та Н. Кумбуру, базуючись на систематичному огляді 61 публікації, довели, що аграрне підприємництво може бути дієвим

інструментом забезпечення продовольчої безпеки через три ключові компоненти: доступність продовольства, його фізичну наявність та його економічну прийнятність для населення. В своєму дослідженні автори прийшли до висновку про те, що екосистема аграрного підприємництва може слугувати інституційною основою, яка не лише стимулює бізнесову активність, а й зміцнює продовольчу стійкість країни [4].

Колектив авторів у складі Г. Саргані, Д. Чжоу, М. Раза та Ю. Вей обґрунтували, що сталий розвиток в аграрному секторі не є додатковим фактором для підприємництва, а природно входить у його внутрішню мотиваційну та ціннісну структуру. В контексті довгострокової продовольчої безпеки дослідники довели, що екосистема аграрного підприємництва має оцінюватися не лише за фінансовими показниками, а й за показниками соціальної відповідальності та екологічно збалансованого господарювання [5].

С. Фар та К. Резаї-Могаддам дослідили екосистеми аграрного підприємництва не просто з точки зору створення середовища підтримки виробництва, а передусім як багатофункціональний простір створення вартості. Дослідники довели, що продовольча безпека не єдина, проте ключова функція аграрного сектору, яка поєднується з відтворенням сільських територій, екологічною рівновагою та розвитком локальних ринків [6].

Натомість серед українських вчених панує підхід до продовольчої безпеки перш за все як до фундаментального елементу аграрної політики. І. Томашук, Є. Борболюк довели, що самодостатність, мультифункціональність, соціальна справедливність, стабільність і збалансованість мають бути базовими принципами організації аграрного сектору. Ці принципи, обґрунтовані авторами, закладені в підґрунтя функціонування екосистем аграрного підприємництва як інституційної основи продовольчої безпеки [7].

А. Мостова розглянула безпосередньо інституційний вимір продовольчої безпеки. Авторка дослідила інституційну основу її забезпечення, систематизувала ключові проблеми та сфокусувалася на ролі державних, ринкових і регуляторних механізмів у підтриманні стабільного функціонування продовольчої системи [8].

В свою чергу проблематику концепції сталого розвитку дослідили Г. Сиротюк та І. Чайківський. Г. Сиротюк проаналізувала мікрорівень і перенесла акцент із макрорівня на рівень підприємства, показуючи яким саме має бути суб'єкт усередині екосистеми. Науковиця довела, що у разі, коли підприємство не орієнтоване на сталість, то і вся екосистема відтворює короткострокові та виснажливі моделі розвитку. Натомість стале аграрне підприємство стає базовим елементом інституційно зрілої екосистеми, здатної підтримувати продовольчу безпеку в довготривалій перспективі [9]. На відміну І. Чайківський зосередив свою увагу на механізмах забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств, тобто на практичних інструментах підтримання їх стійкого функціонування. Він дослідив збалансування факторів виробництва, поєднання економічних, соціальних та екологічних складових і пошук таких управлінських рішень, які забезпечують довгострокову життєздатність підприємства [10].

Попри широкий інтерес вітчизняних й іноземних науковців до питання про місце і значимість підприємницьких екосистем у забезпеченні продовольчої безпеки та досягнення цілей сталого розвитку, їхнього впливу на підвищення стійкості аграрного сектору та продовольчого забезпечення населення залишаються недостатньо вивченими і потребують подальших наукових розвідок й розробки практичних рекомендацій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті стало наукове обґрунтування ролі екосистем аграрного підприємництва як інституційної основи забезпечення продовольчої безпеки на засадах сталого розвитку, визначення ключових структурних елементів підприємницьких екосистем та механізмів взаємодії їх учасників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольча безпека є однією з ключових складових економічної політики та стабільності держави, а також базовим елементом національної безпеки. Ціль досягнення продовольчої безпеки передбачає стабільність аграрного виробництва, ефективне функціонування продовольчих ринків, доступність продуктів харчування для населення та здатність аграрного сектору адаптуватися до зовнішніх економічних, екологічних та політичних викликів.

Україна традиційно відіграє важливу роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки завдяки розвинутому аграрному сектору економіки та значним обсягам аграрного виробництва, що у 2025 р. попри продовження гарячої фази війни й окупації частини територій, сягнули 7,1% ВВП. Крім того, експорт сільськогосподарської продукції залишається значним. У 2025 р. він перевищив позначку у 22,71 млрд дол. США й сягнув 56 % в загальному експорті нашої держави. Водночас, при важливій ролі України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки, нині спостерігається низка певних проблем з внутрішньою продовольчою безпекою. Відповідно до міжнародного індексу Global Food Security Index, у 2021 р. Україна посідала 58 місце серед країн світу за рівнем продовольчої безпеки, однак уже 2022 р. її позиція погіршилася до 71 місця та залишала такою у наступні роки, що свідчить про зниження стійкості національної продовольчої безпеки [11–12].

Звичайно основною причиною такого погіршення стало повномасштабне вторгнення у 2022 р., яке суттєво вплинуло на виробництво аграрного сектору через окупацію, а також на логістичні ланцюжки постачання продукції на зовнішні ринки. Блокування морських портів у 2022 р. різко зменшило експортні можливості України. Якщо до війни морська логістика забезпечувала близько 6 млн. т. експорту зернових на місяць, то альтернативні маршрути наземними коридорами та дунайські порти змогли забезпечити лише близько 2,7 млн. т.

Порушення логістичних ланцюгів безпосередньо вплинуло як на стан продовольчої безпеки в Україні, так і на глобальному рівні. Для українського

аграрного сектору це означало зростання витрат на транспортування та підвищення фінансових ризиків для аграрних підприємств, що в кінцевому підсумку спричинило зниження прибутковості виробництва. В решті решт частина сільськогосподарських товаровиробників була змушена оптимізувати структуру виробництва, відмовившись від тих продуктів, логістика яких постраждала найбільше. Це негативно позначилося на обсягах аграрного виробництва. В той же час порушення ритмічності та скорочення експорту зернових культур з України, яка у 2010-х рр. упевнено посіла одне із ключових місць в когорті постачальників продовольства на світові ринки, спричинило коливання цін на міжнародних ринках продовольства та підвищило ризики продовольчої нестабільності у низці країн, залежних від імпорту української продукції, передусім африканського та азійського регіонів.

На доданок до логістичних втрат через продовження і загострення війни в результаті постійних ракетних та дронів обстрілів значних пошкоджень зазнала енергетична інфраструктура України. Це підвищило виробничі витрати, спричинило зростання цін на продовольство, а також зменшило кількість місць зберігання та перевалки аграрної продукції. Крім того, воєнні дії спричинили масштабне переміщення населення, особливо у прифронтових регіонах, що негативно вплинуло на доступність продовольства та соціально-економічну стабільність домогосподарств.

Одночасно фактор зростання вартості життя в Україні у поєднанні зі фактором зниженням реальних доходів населення змушує домогосподарства змінювати структуру споживання продуктів харчування, переходячи до дешевших товарів або скорочуючи загальні витрати. У багатьох випадках українці вимушені використовувати заощадження або зменшувати витрати на інші потреби. В такій ситуації найбільш уразливими є внутрішньо переміщені особи, домогосподарства очолювані жінками, а також люди похилого віку, особи з інвалідністю та малозабезпечені верстви населення. У результаті рівень бідності в країні зріс з початку війни, що безпосередньо

вплинуло на доступність продовольства та позначилося на продовольчій безпеці.

Додатковим фактором погіршення ситуації у сфері продовольчої безпеки стали несприятливі кліматичні умови. Зокрема, у 2024 та 2025 рр. в Україні спостерігалися посушливі погодні умови, які призвели до значного зниження врожайності ярих культур, особливо у східних і південних регіонах країни. У поєднанні з воєнними ризиками обстрілів, мінування та знищення низки водосховищ, зовнішніми економічними обмеженнями, кліматичні виклики створюють додатковий тиск на аграрний сектор та ускладнюють забезпечення стабільності виробництва у ньому.

У цих складних умовах набув особливої актуальності пошук нових підходів до організації аграрного виробництва, здатних підвищити стійкість аграрного сектору та забезпечити ефективну взаємодію між усіма учасниками аграрного ринку. Одним із перспективних напрямів у цьому контексті є створення та розвиток аграрних підприємницьких екосистем.

За своєю сутністю екосистеми аграрного підприємництва (або, як їх досить часто їх називають у науковій літературі, бізнес-екосистеми) являють собою складні інтегровані виробничо-інституційні спільноти (мережі), у межах яких відбувається взаємодія різноманітних суб'єктів – аграрних виробників, переробних підприємств, інфраструктурних та логістичних структур, науково-освітніх установ, фінансових організацій, державних інституцій та інших учасників. Такі системи функціонують на основі мережових зв'язків і спільних інституційних правил, що сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів, стимулює інноваційний розвиток аграрного сектору і супутніх ланок економіки, створює передумови для забезпечення продовольчої безпеки і досягнення цілей сталого розвитку. Вони формують інституційне середовище, уможлиблюють стабільне виробництво продовольства, чим й утворюють основу для забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку. Схематично інституційна складова екосистеми наведена на рис. 1.

Рис. 1. Інституційна складова екосистеми аграрного підприємництва

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано авторами

Основними перевагами, що утворює екосистемний підхід в аграрному підприємстві для забезпечення продовольчої безпеки на засадах сталого розвитку, є сприяння ефективному розподілу і використанню ресурсів, посилення стійкості аграрного виробництва та продовольчих систем, балансування економічних, соціальних та екологічних інтересів, а також підвищення інноваційності. Аграрні бізнес-екосистеми покликані виконувати п'ять ключових функцій:

1) ресурсну – екосистеми забезпечують ефективну мобілізацію та використання основних ресурсів аграрного виробництва, у т.ч. земельних, матеріальних, фінансових, технологічних, людських тощо. Завдяки координації між учасниками екосистеми підвищується продуктивність використання ресурсів, що сприяє стабільному виробництву продовольства та зменшенню ресурсних втрат;

2) інтеграційну, що реалізується шляхом поєднання різних елементів аграрного підприємства (виробництва, переробки, логістики, наукових досліджень, державного регулювання тощо в єдину систему взаємодії. Така

інтеграція сприяє формуванню комплексних продовольчих систем, здатних забезпечувати населення продовольством у довгостроковій перспективі з урахуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів сталого розвитку;

3) координаційну, яка полягає у забезпеченні узгодження діяльності різних учасників аграрного сектору (товаровиробників, переробників, логістичних структур, фінансових установ, наукових і освітніх організацій, державних інституцій тощо). Така координація сприяє формуванню ефективних ланцюгів створення вартості у продовольчому секторі та забезпечує стабільність виробництва, переробки і постачання продовольства;

4) інноваційну, за якою екосистеми створюють середовище для обміну та поширення інновацій, нових технологій, знань між аграрними підприємствами, науковими установами та іншими учасниками аграрного сектору. Це сприяє підвищенню продуктивності аграрного виробництва, впровадженню екологічно дружніх технологій та адаптації до кліматичних змін, що безпосередньо впливає на довгострокову стабільність продовольчих систем;

5) стабілізаційну, що реалізується завдяки мережевій взаємодії учасників екосистеми, коли підвищується стійкість аграрного сектору до зовнішніх шоків, таких як економічні кризи, кліматичні ризики чи порушення логістичних ланцюгів, військові дії, енергетичні колапси тощо. Це сприяє зменшенню вразливості продовольчих систем і забезпечує більш стабільне постачання продовольства для населення.

Екосистеми аграрного підприємництва доцільно створювати на основні досить різноманітних бізнес-моделей. Вибір бізнес-моделі визначає характер взаємодії її учасників, механізми створення цінності та доступу до ресурсів, що безпосередньо впливає на ефективність аграрного виробництва, стійкість продовольчих систем і здатність забезпечувати продовольчу безпеку на засадах сталого розвитку. У процесі дослідження було виділено п'ять найбільш перспективних бізнес-моделей, а саме:

1. Модель із спільним брендом та суміжним маркетингом – передбачає об'єднання аграрних товаровиробників у межах екосистеми для використання спільного бренду та реалізації узгодженої маркетингової політики. Така модель дозволяє дрібним і середнім виробникам ефективніше виходити на ринки, підвищувати впізнаваність продукції, розширювати збут та реалізовувати маркетингові заходи, які були б складними для кожного з них по одинці;

2. Модель, заснована на принципах шерінгу – ґрунтується на спільному використанні учасниками екосистеми виробничих ресурсів, техніки, технологій, професійних послуг та інших активів. Завдяки цьому аграрні товаровиробники отримують доступ до сучасних ресурсів без необхідності значних інвестицій, що сприяє підвищенню продуктивності виробництва та зниженню витрат;

3. Модель екологічно-чистого виробництва – передбачає об'єднання аграрних товаровиробників, які дотримуються спільних принципів екологічно безпечного господарювання та розміщуються на суміжних територіях. Учасники екосистеми координують свою діяльність для забезпечення умов виробництва екологічно чистої продукції та підтримують відповідні стандарти через систему сертифікації і взаємні зобов'язання;

4. Модель децентралізованого енергозабезпечення за підходами циркулярної економіки – спрямована на створення в межах екосистеми власних енергогенеруючих потужностей на основі відновлюваних джерел енергії та принципів циркулярної економіки. Використання аграрних відходів та альтернативної енергетики дозволяє забезпечити енергетичну стабільність виробництва, зменшити залежність від зовнішніх джерел енергії та підвищити стійкість аграрного сектору;

5. Модель, заснована на спільному залученні інвестиційних та фінансових ресурсів – об'єднує учасників для колективного залучення фінансових та інвестиційних ресурсів, спрощує аграрним товаровиробникам

доступ до капіталу, уможлиблює використання сучасних фінансових інструментів та ефективне фінансування своєї діяльності.

Усі зазначені бізнес-моделі аграрних підприємницьких екосистем суттєво впливають на забезпечення продовольчої безпеки і досягнення цілей сталого розвитку. Узагальнено цей вплив подано в табл. 1.

Таблиця 1. Роль бізнес-моделей екосистем аграрного підприємництва у забезпеченні продовольчої безпеки та досягненні цілей сталого розвитку

Бізнес-модель екосистеми	Вплив на забезпечення продовольчої безпеки	Вплив на сталий розвиток	
		відповідність компоненту	внесок у досягнення цілей
Екосистема зі спільним брендом та суміжним маркетингом	полегшує доступ виробників до ринків збуту, підвищує стабільність реалізації продукції та стимулює збільшення виробництва продовольства	розвиток сільських територій	сприяє економічному розвитку сільських територій, підтримує зайнятість та підвищує доходи аграрних виробників
Екосистема, заснована на принципах шерінгу	забезпечує доступ до техніки, технологій і професійних послуг, що підвищує продуктивність та збільшує обсяги виробництва продовольства	економічна ефективність	сприяє більш ефективному використанню ресурсів, зменшує витрати та підтримує інноваційний розвиток аграрного сектору
Екосистема екологічно чистого виробництва	забезпечує виробництво безпечної та якісної харчової продукції	екологічна стійкість	сприяє збереженню природних ресурсів, підтримує екологічну стійкість аграрного виробництва
Екосистема спільного залучення інвестиційних та фінансових ресурсів	полегшує доступ виробників до фінансових ресурсів, що сприяє модернізації виробництва і стабільності виробництва продовольства	економічна стабільність	стимулює економічний розвиток аграрного сектору, інновації та підвищення конкурентоспроможності
Екосистема децентралізованого енергозабезпечення	забезпечує стабільність енергопостачання аграрного виробництва та безперервність виробничих процесів	ресурсна ефективність	сприяє розвитку відновлюваної енергетики, підвищує ресурсну ефективність і екологічну стійкість

Джерело: розроблено авторами

Для розвитку різних бізнес-моделі екосистем аграрного підприємництва та формування інституційної основи забезпечення продовольчої безпеки та сталого розвитку, необхідно створити відповідні

інституційні, економічні та організаційні умови. Зокрема важливо сформувати сприятливе інституційне середовище на основі чіткої та стабільної нормативно-правової бази з регулювання діяльності аграрних товаровиробників, підтримки кооперації, партнерств і мережових форм взаємодії. Необхідним є розвиток фінансових механізмів підтримки аграрного підприємництва через полегшення доступу до інвестиційних ресурсів, кредитних інструментів, грантових програм і страхових механізмів.

Також важливу роль має відіграти розвиток інноваційної та науково-освітньої інфраструктури, у т. ч. через налагодження взаємодії між аграрними товаровиробниками, науковими установами, університетами та консультативними службами, посилення трансферу знань і технологій щодо сталих практик ведення діяльності. Необхідним є розвиток інфраструктури аграрного ринку, зокрема логістичних систем, переробних потужностей, цифрових платформ, інформаційних систем та інших елементів, що забезпечують ефективну взаємодію учасників аграрних підприємницьких екосистем. Важливим є поширення культури партнерства та кооперації між суб'єктами аграрного підприємництва, формування мережових взаємодій між виробниками, переробниками, постачальниками ресурсів, фінансовими установами та державними інституціями тощо.

Отже, формування та розвиток екосистем аграрного підприємництва створює інституційні передумови для підвищення стійкості продовольчих систем, посилення ефективності аграрного сектору та забезпечення продовольчої безпеки на засадах сталого розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У сучасних умовах зростання військово-політичних, економічних і кліматичних ризиків забезпечення продовольчої безпеки потребує формування нових підходів до організації аграрного підприємництва на основі створення і розвитку аграрних бізнес-екосистем, здатних підвищити стійкість та ефективність функціонування аграрного сектору. Такі екосистеми створюють сприятливе інституційне середовище для координації діяльності учасників,

підвищення ефективності використання ресурсів, поширення інновацій та формування стійких ланцюгів створення вартості у продовольчому секторі. Аграрні підприємницькі екосистеми стануть ефективною інституційною основою забезпечення продовольчої безпеки на засадах сталого розвитку. Перспективи подальших наукових досліджень доцільно пов'язати з розробленням практичних механізмів формування та розвитку екосистем аграрного підприємництва.

Література

1. Isenberg D. J. How to Start an Entrepreneurial Revolution. *Harvard Business Review*. 2010. Vol. 88, № 6. P. 40–50. URL: <https://hbr.org/2010/06/the-big-idea-how-to-start-an-entrepreneurial-revolution> (дата звернення: 09.12.2025).
2. Stam E. Entrepreneurial ecosystems and regional policy: a sympathetic critique. *European Planning Studies*. 2015. Vol. 23, № 9. P. 1759–1769. DOI: <https://doi.org/10.1080/09654313.2015.1061484> (дата звернення: 16.11.2025).
3. Spigel B. The relational organization of entrepreneurial ecosystems. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 2017. Vol. 41, № 1. P. 49–72. DOI: <https://doi.org/10.1111/etap.12167> (дата звернення: 03.12.2025).
4. Kazungu I., Kumburu N. P. Agripreneurship as a panacea for food security in Tanzania: a systematic review. *Heliyon*. 2023. Vol. 9, № 2. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e13305> (дата звернення: 05.11.2025).
5. Sargani G. R., Zhou D., Raza M. H., Wei Y. Sustainable entrepreneurship in the agriculture sector: the nexus of the triple bottom line measurement approach. *Sustainability*. 2020. Vol. 12, № 8. DOI: <https://doi.org/10.3390/su12083275> (дата звернення: 06.11.2025).
6. Tohidyan Far S., Rezaei-Moghaddam K. Multifunctional agriculture: an approach for entrepreneurship development of agricultural sector. *Journal of Global Entrepreneurship Research*. 2019. Vol. 9. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40497-019-0148-4> (дата звернення: 22.12.2025).

7. Томашук І. В., Борболюк Є. М. Значення аграрного сектора економіки у забезпеченні продовольчої безпеки України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 47. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-26> (дата звернення: 18.11.2025).

8. Мостова А. Д. Інституційне забезпечення продовольчої безпеки держави. *Проблеми економіки*. 2019. № 3. С. 68–76. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2019-3_0-pages-68_76.pdf (дата звернення: 01.12.2025).

9. Сиротюк Г. В. Концептуальні засади сталого розвитку аграрних підприємств. *Агросвіт*. 2018. № 11–12. С. 66–71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ae_2018_11_3-4_13 (дата звернення: 11.01.2026).

10. Чайківський І. А. Механізми забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. *Інноваційна економіка*. 2014. № 6. С. 113–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_6_21 (дата звернення: 21.12.2025).

11. Global Report on Food Crises 2025. *Global Network Against Food Crises*. URL: <https://www.fightfoodcrises.net/report/global-report-food-crises-2025/> (дата звернення: 08.01.2026).

12. Global Food Security Index 2022: Ukraine. *Economist Impact*. URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/explore-countries/ukraine> (дата звернення: 14.12.2025).

References

1. Isenberg, D.J. (2010), “How to start an entrepreneurial revolution”, *Harvard Business Review*, vol. 88, no. 6, pp. 40–50, available at: <https://hbr.org/2010/06/the-big-idea-how-to-start-an-entrepreneurial-revolution>. (Accessed 9 December 2025).

2. Stam, E. (2015), “Entrepreneurial ecosystems and regional policy: a sympathetic critique”, *European Planning Studies*, vol. 23, no. 9, pp. 1759–1769, <https://doi.org/10.1080/09654313.2015.1061484> (Accessed 16 November 2025).

3. Spigel, B. (2017), "The relational organization of entrepreneurial ecosystems", *Entrepreneurship Theory and Practice*, vol. 41, no. 1, pp. 49–72, <https://doi.org/10.1111/etap.12167> (Accessed 3 December 2025).
4. Kazungu, I. and Kumburu, N.P. (2023), "Agripreneurship as a panacea for food security in Tanzania: a systematic review", *Heliyon*, vol. 9, no. 2, <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e13305> (Accessed 5 November 2025).
5. Sargani, G.R., Zhou, D., Raza, M.H. and Wei, Y. (2020), "Sustainable entrepreneurship in the agriculture sector: the nexus of the triple bottom line measurement approach", *Sustainability*, vol. 12, no. 8, <https://doi.org/10.3390/su12083275>. (Accessed 6 November 2025).
6. Tohidyan Far, S. and Rezaei-Moghaddam, K. (2019), "Multifunctional agriculture: an approach for entrepreneurship development of agricultural sector", *Journal of Global Entrepreneurship Research*, vol. 9, <https://doi.org/10.1186/s40497-019-0148-4> (Accessed 22 December 2025).
7. Tomashuk, I.V. and Borboliuk, Ye.M. (2023), "The importance of the agricultural sector of the economy in ensuring food security of Ukraine", *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 47, <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-26>. (Accessed 18 November 2025).
8. Mostova, A.D. (2019), "Institutional support of state food security", *Problemy ekonomiky*, no. 3, pp. 68–76, available at: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2019-3_0-pages-68_76.pdf (Accessed 1 December 2025).
9. Syrotiuk, H.V. (2018), "Conceptual principles of sustainable development of agricultural enterprises", *Ahrosvit*, no. 11–12, pp. 66–71, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ae_2018_11_3-4_13 (Accessed 11 January 2026).
10. Chaikivskyi, I.A. (2014), "Mechanisms for ensuring sustainable development of agricultural enterprises", *Innovatsijna ekonomika*, no. 6, pp. 113–118, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2014_6_21 (Accessed 21 December 2025).

11. Global Report on Food Crises 2025 (2025). *Global Network Against Food Crises*, available at: <https://www.fightfoodcrises.net/report/global-report-food-crises-2025/> (Accessed 8 January 2026).

12. Global Food Security Index 2022: Ukraine (2023). *Economist Impact*, available at: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/explore-countries/ukraine> (Accessed 14 December 2025).

Отримано редакцією журналу / Received: 14.03.26

Прорецензовано / Revised: 17.03.26

Схвалено до друку / Accepted: 20.03.26